

Wojciech Juskiewicz

„Zbawienie człowieka w świecie kreowanym przez media. Głos pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce”, Paweł Maciaszek, Częstochowa 2013 : [recenzja]

Nurt SVD 48/2 (136), 303-307

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja

Ks. Paweł Maciaszek, *Zbawienie człowieka w świecie kreowanym przez media. Głos pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce*, Wydawnictwo Garmond, Częstochowa 2013, 159 s. ISBN 978-83-61948-60-5.

Wojciech Juszkiwicz

wjuszkiwicz@o2.pl

Ks. Paweł Maciaszek, adiunkt w Katedrze Teologii Środków Społecznego Przekazu w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej, jest autorem publikacji *Zbawienie człowieka w świecie kreowanym przez media. Głos pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce*. Podejmuje w niej ważny i aktualny problem, który stanowią dwa zasadnicze tematy. Pierwszy to zbawienie człowieka, kwestia nurtująca ludzkość przez całe stulecia. Drugi to *mass media*, stosunkowo młody wynik myśli technicznej. Sam Autor podkreśla, że

„podjęcie prezentacji zagadnienia zbawienia człowieka w świecie kreowanym przez media w świetle wypowiedzi pasterzy Kościoła katolickiego w Polsce jest poszukiwaniem odpowiedzi na aktualne, coraz głośniejsze pytania, dotyczące wspólnoty Ludu Bożego i stojących na jej czele biskupów” (s. 17).

Książka składa się z trzech rozdziałów. *Wprowadzenie* i *Zakończenie* sformułowane są w punktach, dzięki czemu artykułowane problemy i wnioski zyskują na wyrazistości i jasności. Dzieło poprzedza *Przedmowa* prof. dr. hab. Eugeniusza Sakowicza, a kończy *Postłowie*, które napisał dr hab. Grzegorz Łęcicki.

We *Wprowadzeniu* ks. Maciaszek przedstawia zarys problemu oraz stawia zasadnicze pytanie: „czy i w jakim zakresie polscy biskupi zauważają problemy dotyczące treści przekazywanych przez środki społecznego przekazu” (s. 21)?

Rozdział pierwszy, *Odpowiedzialność Kościoła za środki społeczne-go przekazu*, podzielony jest na dwie części. Pierwszą z nich stanowi *Rozpoznawanie świata kreowanego przez media*, w której autor zwraca uwagę, że media „tworzą specyficzne środowisko jednostki [...]. Dlatego mówi się o mediasferze człowieka, podkreślając w ten sposób środowiskowy charakter oddziaływania mediów na jego osobowość” (s. 25).

Autor podkreśla stanowiska hierarchów kościelnych, którzy przypominają, że media ze swej natury są czymś pozytywnym – są tylko narzędziami. Odkrywanie coraz większych możliwości technicznych jest realizacją bożego nakazu, aby człowiek czynił sobie ziemię poddaną. Właściwe wykorzystanie mediów polegać ma na coraz głębszym poznawaniu rzeczywistości. „Poznanie to ma ułatwiać człowiekowi prowadzenie nieustanego dialogu ze światem, w którym realizuje się zbawienie rodzaju ludzkiego” (s. 27). Maciaszek zwraca uwagę na nowe techniki przekazu, wymienia zawarte w nich możliwości: przekazywania treści wiary, obrony prawd wiary oraz wartości chrześcijańskich. Zauważa jednocześnie oblicze mediów przeciwstawnych nauce Chrystusa.

Medialny przekaz powinien przestrzegać poszanowania praw człowieka, m.in. prawa do udziału chrześcijan w dziedzinie gospodarczej, społecznej i politycznej. Brak obecności religii w sferze publicznej stanowi duże niebezpieczeństwo dla człowieka. P. Maciaszek podsumowuje, iż „katolicki przekaz, którego celem jest pomaganie człowiekowi w kroczeniu drogą zbawienia, musi zawsze dochowywać wierności nauce objawionej przez Boga” (s. 38) – stąd czujność biskupów nad czystością przekazywanej kościelnych mediach nauki.

Jako drugie zagadnienie pierwszego rozdziału podjęta została kwestia wykorzystywania środków społecznego przekazu w dziele ewangelizacji. Autor przedstawia wyjaśnienie polskich biskupów na temat szansy, jaką dla ewangelizacji stanowią media katolickie. Zadania stawiane w tej kwestii mediom to: pogłębianie wiary odbiorców przekazu; powiększanie zasobu wiedzy religijnej czytelników, widzów i słuchaczy; pamięć o tym, że najważniejszą funkcją katolickich środków komunikacji jest funkcja ewangelizacyjna; nieustanna troska, by przekaz był coraz bardziej opiniotwórczy. „Jeśli w świecie kreowanym przez media dokonywać ma się zbawienie człowieka, to realizacja wskazanych zadań ma dla skuteczności tego procesu decydujące znaczenie” (s. 45).

Autor zauważa jednak, że media nie są głównym narzędziem ewangelizacji, lecz jedynie dodatkowym sposobem. „Najważniejsze bowiem jest wyraźne świadectwo Ludu Bożego. [...] Zatem nawet najnowsze środki społecznego komunikowania nie są w stanie zastąpić prawdziwej wspólnoty” (s. 49). Podsumowując stwierdza, iż wypo-

wiedzi wielu hierarchów Kościoła ukazują rangę środków społecznego przekazu oraz ich funkcjonalność w dziele ewangelizacji. „Pomagają one chrześcijanom orientować się w ciągle rozwijającym się świecie mediów, właściwie je oceniać i korzystać z nich w sposób pożyteczny [...]” (s. 60).

W rozdziale drugim, *Dobro i zło w przekazie medialnym*, autor również skupia się na dwóch zagadnieniach. W części pierwszej, *Utwierdzanie w dobrym drogą w przyjęciu zbawienia*, podkreśla – obecne w pasterzach Kościoła – pragnienie zauważenia aktualnie istniejącej sytuacji, wywierania przez mass media wpływu na sposób życia młodego człowieka. To właśnie środki społecznego przekazu „kształtują opinię społeczną i wyciskają piętno na ludzkich myślach. Od nich zależy rozwój współczesnej kultury i to, co oddziałuje na duchowe życie młodzieży i dorosłych” (s. 65).

Maciaszek akcentuje znaczenie dobra w kroczeniu ku prawdzie: „jest ono tak ważne, że ma nawet wpływ na ujawnianie prawdy; jej miarą jest bowiem odniesienie do dobra” (s. 67). Przywołuje wyjaśnienie abp. Wacława Depo, iż walka o prawdę w mediach jest walką o zbawienie człowieka. Jej celem jest stworzenie możliwości poznania Boga oraz coraz bliższego zjednoczenia się z Nim. Głoszona przez media prawda ma siłę wprowadzić na drogę zbawienia. Autor uwypukla powinność katolików upominania się o obecność aspektów etycznych, moralnych oraz katolickiej nauki społecznej w przekazie mającym wpływ na życie publiczne. Chrześcijanie zaś „powinni zgadzać się na obecność w świecie jedynie środków społecznego przekazu rzetelnie podających informacje i broniących ludzkiej godności [...]” (s. 74). Na koniec autor przypomina, „że zarówno dziennikarski obraz, jak i słowo w znaczący sposób wpływają na codzienność człowieka – jego myślenie, wolę pragnienia, uczucia i sferę życia uczuciowego” (s. 80).

Druga część tego rozdziału, *Ukazanie zła pomocą w przemianie ludzkiego życia*, przedstawia problem negatywnych doniesień (skandale, katastrofy, przestępstwa). Sprawdza się zasada: *Only bad news are good news* (jedynie złe wiadomości są dobrymi wiadomościami). Falszowanie rzeczywistości przez akcentowanie zła „zawsze stanowić będzie znaczące utrudnienie poznawania drogi zbawienia i kroczenia nią” (s. 82). Zagrożenia tego typu bp Chrapek określił jako „kultywowanie zła” i utożsamiał je z „pewnym rodzajem współczesnego satanizmu” (s. 85).

Autor wyjaśnia, iż kształtowanie u odbiorcy pragnienia życia według Dekalogu polega na tym, że podana informacja, oprócz opisu zła, wskazywać powinna jego skutki. Przekaz taki powinien pokazywać nieszczęście człowieka, który wybrał zło i usatysfakcjonowanie tych, którzy wybrali dobro. P. Maciaszek podkreśla, że wspólnota

chrześcijańska potrzebuje mediów, które potrafią reagować na zło (s. 92). Czytelnik znajduje wyjaśnienie, że media, ukazując konsekwencje zła, wpływają na zmianę sposobu życia, pomagają realizować zamysł Boga odnoszący się do ludzkiego szczęścia.

Ostatni rozdział, *Niebezpieczeństwa grożące nadawcom i odbiorcom komunikacji medialnej*, pokazuje zagrożenia, jakie powstają przed nadawcami i odbiorcami przekazu medialnego. Autor rozważa ten problem w dwóch zagadnieniach. Pierwsze stanowi *Zagubienie istoty dziennikarskiej misji*. Ważne jest znalezienie odpowiedzi na pytanie: „Jakimi cechami w wypełnianiu swojej misji odznaczać się powinien dziennikarz, szczególnie katolicki?” (s. 99). Z pewnością należy do nich umiłowanie prawdy przez dziennikarza; prawda pozwala mu wypełniać codzienną posługę przekazywania ludziom treści, które pomagają im poznawać samych siebie i otaczającą ich rzeczywistość. „Obiektywna prawda jest zasadniczym warunkiem moralnie poprawnego działania w obszarze komunikacji społecznej” (s. 104).

Następną cechą jest dochowywanie wierności Magisterium Kościoła. To zadanie wymaga kompetencji teologicznej oraz orientacji w hierarchii prawd. Od usystematyzowanej wiedzy teologicznej dziennikarza zależy, w jakim stopniu media pomogą człowiekowi w podążaniu drogą prawości (s. 109).

W wypełnianiu dziennikarskiej misji pomagają zachowywana przez pracowników mediów postawa pokory. Cecha ta ma istotny wpływ zarówno na przekaz, jak i odbiór treści doniesień. Dziennikarz pokorny, zapobiegający o własne kwalifikacje i obiektywnie oceniający swoje możliwości, wzbudza zaufanie i uznanie wśród odbiorców (s. 113).

Kolejną niewątpliwie ważną cechą jest stała formacja duchowa dziennikarzy. Autor przywołuje wskazanie Benedykta XVI:

„Ważnym zadaniem pasterzy Kościoła, obok troski o fachowe przygotowanie pracowników mass mediów, jest przede wszystkim ich formacja duchowa, ludzka i etyczna. [...] Być może warto byłoby stworzyć dla nich osobny resort duszpasterstwa” (s. 117).

Drugą podjętą w tym rozdziale kwestią jest *Zatrącenie tożsamości osobowej i społecznej*. W prezentacji tego zagadnienia autor przypomina, że środki społecznego przekazu mogą skutecznie wypaczać prawdziwą wizję ludzkiego życia, małżeństwa i rodziny, postaw właściwych dla rozwoju społeczeństwa. Chodzi o promowanie takich zachowań moralnych, które „nie szanują prawdziwej godności i przeznaczenia każdego człowieka – pomijają jego powołanie do wiecznego życia w zjednoczeniu z Bogiem” (s. 120).

Następnie Maciaszek wylicza skutki niewłaściwego korzystania z mass mediów: spłylenie wrażliwości intelektualnej, moralnej i religijnej; osłabienie woli przez nieumiejętność wyboru programu zależnie od wieku czy dojrzałości duchowej; szukanie zaspokojenia niespełnionych pragnień; pościg za dorosłością; wypaczenie sumienia; korzystanie ze środków masowego przekazu, które ogranicza życie rodzinne. Powierzone dziennikarzom zadanie budowania wspólnoty winno pobudzać odbiorców do refleksji, dyskusji i wymiany myśli. W ten sposób powiększać się będzie obszar świadomości społecznej (s. 123).

Poruszając zagadnienie wpływu mediów na zagubienie tożsamości osobowej i narodowej, autor przypomina – za abp. Depo – że w Polsce „istnieje bardzo duże zagrożenie uzależnienia się mediów od jakiegś ideologii. [...] Tymczasem katolicy, aby poznać siebie, świat i innych ludzi, muszą wychodzić od Boga” (s. 130).

Przeprowadzoną analizę wypowiedzi polskich biskupów na temat środków społecznego przekazu autor podsumowuje wnioskami. Warto zaprezentować choćby jeden z nich:

„Poznawanie istoty medialnego przekazu umożliwia coraz wyraźniejsze dostrzeżenie jego znaczącego wpływu na zbawienie. Proces poznawania mass mediów nie jest dla człowieka łatwy, stąd też powinien korzystać on z konkretnej pomocy. Z kolei nie wolno mu rezygnować z tego trudu, gdyż jego owoce sięgają nie tylko życia doczesnego, lecz także wiecznego” (s. 138).

Publikacja Pawła Maciaszka w oryginalny sposób prezentuje podjęte zagadnienie. Treść książki, zarówno w wymiarze ściśle merytorycznym, jak i formalnym, zasługuje na uwagę. Jej największą zaletą jest różnorodność przedstawianych stanowisk i argumentacji, a także bogaty materiał źródłowy. Dużą pomocą są pytania stawiane na początku rozdziałów, które wydają się być ramowym planem każdego z nich. Dzięki temu tekst jest przejrzysty i klarowny. Nie sposób nie zgodzić się z dr. hab. Grzegorzem Łęcickim, który stwierdził, że

„syntetyczny charakter, a przede wszystkim poruszanie kwestii bardzo aktualnych, czyni z prezentowanej pracy istotne przedstawienie nauczania polskich biskupów na temat mediów, poruszanych w nich treści oraz kondycji profesji dziennikarskiej” (s. 145-146).

Praca Pawła Maciaszka stanowi ważny wkład w teologię środków społecznego przekazu.